

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ इति आश्रमवा० नै० भारतभा० एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥

॥ ३१ ॥

ततो निशायामित्यस्मिन् अध्यायद्वये मृतानां पुनर्दर्शनमुक्तं तेन तेषां सत्वमस्तीति स्पष्टमुक्तं अतो मृतानां सत्वमस्ति न वेति संशयः परास्तः अथ भस्मीभूतानां कथं प्रत्यक्षेण दर्शनं स्वमवदिति चेत् व्यासस्यैन्द्रजालिकत्वापत्त्या संशयोच्छेदकत्वानुपपत्तिः अथ देवताभावं गतानां तेषां पुनर्भीष्मादिभावेन योगबलादभिव्यक्तिर्भवति तर्हि भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरुदयायोगात्तत्सदृशोर्देहांतरैरुपेतानामेव तेषां दर्शनमिति वाच्यं तथापि देहांतरे ममायं भर्तेति बुद्धिमतीनां स्त्रीणां भ्रांतिरेव पूर्वदेहनाशस्य दृढतरस्मरणात् अस्मरणे पुनः स्वमतुल्यतेति तुल्यं अत्र ब्रूमः हार्दविद्यां प्रकृत्य श्रूयते तद्भमे सत्याः कामा अमृता पिधाना इति तस्माद्दहराकाशं प्रकृत्य एतत्सत्यं ब्रह्म पुरमस्मिन् सर्वे कामाः समाहिता इति तथा यो यो ह

सर्वे भवंतो गच्छन्तु नदीं भागीरथीं प्रति ॥ तत्र द्रक्ष्यथ तान्सर्वान्ये हतास्मिन् रणाजिरे ॥ १९ ॥ वैशंपायन उवाच इति व्यासस्य वचनं श्रुत्वा सर्वो जनस्तदा ॥ महतां सिंहनादेन गंगामभिमुखो ययौ ॥ २० ॥ धृतराष्ट्रश्च सामात्यः प्रययौ सह पांडवैः ॥ सहितो मुनिशार्दूलैर्गंधर्वैश्च समागतैः ॥ २१ ॥ ततो गंगां समासाद्य क्रमेण स जनार्णवः ॥ निवासमकरोत् सर्वो यथा प्रीतिर्यथा सुखं ॥ २२ ॥ राजा च पांडवैः सार्धमिष्टदेशे सहानुगः ॥ निवासमकरोद्धीमान् स स्त्रीवृद्धपुरःसरः ॥ २३ ॥ जगाम तद्दहश्चापितेषां वर्षशतं यथा ॥ निशां प्रतीक्ष्यमाणानां दिदृक्षूणां मृतान् नृपान् ॥ २४ ॥ अथ पुण्यंगिरिव रमस्तमभ्यगमद्रविः ॥ ततः कृताभिषेकास्ते नैशं कर्म समाचरन् ॥ २५ ॥ इति श्रीमहाभारते आश्रमवासि० पुत्रदर्शनप० गंगातीरगमने एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ३१ ॥ वैशंपायन उवाच ततो निशायां प्राप्तायां कृतसायाङ्गिकक्रियाः ॥ व्यासमभ्यगमन् सर्वे ये तत्रासन् समागताः ॥ १ ॥ धृतराष्ट्रस्तु धर्मात्मा पांडवैः सहितस्तदा ॥ शुचिरेकमना सार्धं नृपिभिस्तैरुपाविशत् ॥ २ ॥ गांधार्या सह नार्यस्तु सहिताः समुपाविशन् ॥ पौरजानपदश्चापि जनः सर्वो यथावयः ॥ ३ ॥ ततो व्यासो महातेजाः पुण्यं भागीरथीजलं ॥ अवगात्वा जुहावाथ सर्वान् लोकान् महा मुनिः ॥ ४ ॥ पांडवानां च ये योधाः कौरवाणां च सर्वशः ॥ राजानश्च महाभागानां नादेशनिवासिनः ॥ ५ ॥ ततः सुतुमुलः शब्दोजलांते जनमेजय ॥ प्रादुरासीद्यथा पूर्वं कुरुपांडवसेनयोः ॥ ६ ॥ ततस्ते पार्थिवाः सर्वे भीष्मद्रोणपुरोगमाः ॥ ससैन्याः सलिलात्तस्मात्समुत्तस्थुः सहस्रशः ॥ ७ ॥

स्येतः प्रैतिनतमिह दर्शनायोपलभते इत्युपक्रम्य ये चास्येह जीवाये च प्रेता यच्चान्यदिच्छन्लभते सर्वतदत्र गत्वा विदत इत्यादि सत्यं ब्रह्म पुरं तदंबरमित्यर्थः समस्तः सदा सन्नेवास्यत एव तत्र मुनयः पश्यन्त्यतीतादि कं मिथ्या ब्रह्म पुरं शरीरममुना सत्यपुरं छादितं सर्पेण स्रगिवेत्यमुष्य विलये सत्यं पुरं प्रकाशते तस्मादविद्याप्रत्युपस्थापितमपारमार्थिकं जैवं रूपं कर्तुं भोक्तुरागद्वेषाद्यनेकानर्थकलुषितं तद्विलयनेन तद्विपरीतमपहतपाप्मत्वादिविशिष्टं पारमेश्वरं रूपं विद्यया प्रतिपद्यते सर्पादिविलयने रज्ज्वादिबदिति भाष्याच्च ब्राह्मलौकिका एव सत्या भीष्मादयोऽनृतैर्जन्मादिभिर्भावविकारैराविर्भूयति रोभूताः संतो महर्षिर्विद्यया विर्भूयन्त्यादिभिश्च याथात्म्येन गृहीताः संतस्ताभिः सहरेमिरे इति युक्तमुत्पश्यामः विशेषस्त्वस्मत्कृते वेदांतकतके दहराधिकरणे द्रष्टव्यः अक्षरार्थस्तु स्पष्ट एव ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥